

حمایت قانونی از اسرار تجاری در صنعت رایانه^۱

نویسنده: لی تی. گسمر Lee T. Gesmer

مترجم: مصطفی السان^۲

اشاره:

«حقوق اسرار تجاری» (Trade Secret Law) به عنوان یکی از زیر شاخه‌های حقوق تجارت به مبحث حمایت از عملکردها و اختراعات مؤثر در رقابت تجاری می‌پردازد که برای مالک، آن امتیازات به عنوان راز محسوب می‌شود. مقاله «حمایت قانونی از اسرار تجاری در صنعت رایانه» هرچند که ظاهراً به اسرار تجاری در صنعت رایانه نظر دارد، به برخی از قواعد عمومی حقوق اسرار تجاری، ماهیت راز و راز تجاری پرداخته و راهکارهای مناسبی برای حفظ و جلوگیری از افشاء و نهایتاً اقامه دعوی حمایت از اسرار تجاری ارائه نموده است.

1. <http://www.lgu.com/publication/tradesecrets\4.shtml>.

۲. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه شهید بهشتی.

ٲرؤءشكاه علوم انسانی ومطالعات فرہنگی
ٲرتال جامع علوم انسانی

حمایت قانونی از اسرار تجاری در صنعت رایانه

جاسوسی صنعتی و سرقت اسرار تجاری، گذشته‌ای به درازای تاریخ تمدن بشری دارد. در چین باستان، مجازات افشای اسرار یک گروه به دیگران، زجرکشی بود.

امروزه، معمولاً مجازات سرقت اسرار تجاری، البته در صورتی که مرتکب، شناسایی و دستگیر شود، در اغلب موارد صرفاً جنبه مالی دارد. اگرچه تقریباً سرقت اسرار تجاری در تمام شاخه‌های تجارت در آمریکا وجود دارد اما صنعت رایانه به نحو خاصی در نتیجه وجود مجموعه عوامل زیر در معرض چنین خطری قرار دارد:

- سرمایه‌گذاری وسیع در توسعه فناوری
- سرعت فزاینده تغییرات تکنولوژیک
- چرخه‌های سریع تولید
- محصولات تولیدی تقلید شده یا مشابه هم
- میزان وسیع نقل و انتقال کارکنان
- جهانی شدن تجارت

لذا در صنعت رایانه که تحقیقات، هزینه سنگینی لازم دارد و نیاز به اطلاعات

بسیار زیاد است، اکثر شرکت‌ها به پذیرش خطرات ناشی از دزدی فناوری تمایل نشان می‌دهند. این تمایل با اعتراف به اینکه اقامه دعوی سرقت اسرار معمولاً پرهزینه و اثبات دسترسی غیرقانونی به اسرار نیز اغلب مشکل است، تقویت شده و تشدید می‌گردد.

اعتقاد عمومی این است که سرقت اسرار تجاری در اغلب موارد کشف نمی‌گردد و اگر هم کشف شود مورد پیگرد قرار نمی‌گیرد.

این مقاله در سه بخش به حقوق اسرار تجاری می‌پردازد. اول، به طور کلی به این امر پرداخته می‌شود که مقصود از یک راز تجاری چیست و صاحب آن چگونه باید از آن حفاظت نماید؟ دوم، تفاوت بین حمایت قانونی از اسرار تجاری و حقوق معنوی دیگر که با آن مشابهت داشته و حقوق ایالات متحده مدنظر قراردادده یا حق مؤلف و حق اختراع بررسی می‌شود؟ سوم، حقوق کارفرما در مقابل مستخدم سابقش و کارفرمای جدید مستخدم مذکور در مواردی که احتمال سرقت راز تجاری می‌رود، بیان می‌گردد.

اول. راز تجاری چیست؟

علیرغم تلاش‌های زیادی که از سوی محاکم و حقوقدانان برای ارایه تعریفی جامع انجام شده، سختی چنین کاری اثبات شده است. اغلب دادگاه‌ها با به کار بردن عبارات غیرحقوقی چنین اظهار عقیده کرده‌اند که، «من نمی‌توانم آن (راز تجاری) را تعریف کنم با این حال وقتی ببینم تشخیص می‌دهم.»^۱

با این وجود، نظر به شایع بودن کاربرد، می‌توان تعاریف زیر را برگزید:

یک راز تجاری عبارت است از:

1. "I Can't define it, but I know it when I see it."

۱) رازی که موجب امتیازی بالقوه یا بالفعل برای دارنده آن در امر تجارت است.

۲) هر چیزی که دارنده آن با اقدام متعارف آن را به عنوان یک راز نگه می‌دارد.

مانند اکثر تعاریف موسع، مورد اخیر نیز نیاز به توضیح دارد.

الف - آیا محدوده خاصی برای اسرار تجاری وجود دارد؟ در عمل تقریباً هیچگونه قید و شرطی وجود ندارد.

برخی از موضوعات متعارف و شناخته شده به عنوان اسرار تجاری مورد حمایت عبارتند از، پروژه‌های علمی از هر نوع، برنامه‌های کاری، محاسبات مالی، مجوزهای استفاده از حق اختراع، گردآوری اطلاعات، فرایندهای ساخت، داده‌های فنی (نظیر نتایج آزمایش‌ها)، اطلاعاتی که بر عدم کارکرد روش خاصی در برنامه‌ای دلالت دارند (دانسته‌های منفی)^۱، فهرست مشتریان، اطلاعات مالی، نتایج مطالعات بازاریابی و هزینه‌های داخلی و اطلاعات قیمت‌گذاری.

دادگاه‌های ایالتی ماساچوست فرمول ساخت چیپس شکلاتی و نسبت بین مواد لازم برای تهیه نوعی غذای گیاهی برای سگ را مورد حمایت قانونی قرار داده‌اند.

دادگاه ناحیه‌ای فدرال ماساچوست صریحاً حکم نموده است که اسم رمز اطلاعات رایانه‌ای می‌تواند به عنوان راز تجاری محسوب گردد.

نکته ظریف در حقوق اسرار تجاری این است که راز تجاری مشمول حمایت قانونی لزوماً یک نظریه یا اختراع منحصر به فرد نیست، بلکه می‌تواند ترکیبی از روشهای مخصوص یا اختراعاتی باشد که هر کدام به تنهایی چندان مورد توجه

نیستند.

چنانکه دادگاهی به این صورت اصرار رأی نمود که، «راز تجاری می‌تواند مرکب از یک سری صفات منحصر به فرد و برخی قطعات باشد که هر یک از آنها به تنهایی چندان مورد توجه نیستند، اما در صورتی که طی یک فرایند به هم اتصال یافته، خوب طراحی شده و به کار گرفته شوند، امتیازی در مقابل رقیب ایجاد کرده و رازی قابل حمایت خواهد بود.»

دوم: راز چیست؟

یک راز لزوماً چیزی نیست که تحت حفاظت کامل یک شخص باشد، بلکه هر چیزی است که «هویدا»^۱ نیست.

به عنوان مثال، مورد زیر را فرض نمایید. شرکت الف محاسبه‌ای عددی^۲ انجام داده که به علت اختصار (ایجاز) امتیازی برای وی در مقابل رقبا ایجاد می‌کند.

برخی از شرکتهای رایانه‌ای دیگر - که لزوماً رقیب نیستند - نیز مستقلاً محاسبه‌ی مشابهی انجام داده‌اند. یکی از مستخدمین شرکت الف برای کار به شرکتی رقیب می‌پیوندد. که چنین محاسبه‌ای را در اختیار ندارد و راز آن را در شرکت رقیب برملا می‌سازد.

شرکت الف علیه مستخدم سابق و رقیب مورد بحث اقامه‌ی دعوی می‌نماید، اگر یکی از دفاعیات مستخدم و شرکت رقیب این باشد که شرکت‌های صنعتی دیگر نیز آنچه را مورد اختلاف است در اختیار دارند و به این دلیل، آن به هیچ وجه راز تجاری محسوب نمی‌شود، آیا این دفاع موفقیت‌آمیز است؟ مسلماً نه. یک راز

1. generally known.

2. algorithm.

تجاری ممکن است که به طور مجزا توسط بیش از یک شرکت کشف شده، جزء دارایی آن شرکت بوده و با تمام این مسایل به عنوان یک راز تجاری باقی مانده باشد.

ب - از طرف دیگر، فرض کنید مستخدم یکی از شرکت‌هایی که به طور مستقل محاسبه‌ای عددی طراحی نموده است، مقاله‌ای فنی در تشریح آن تألیف نموده و آن مقاله در یکی از مجلات علمی به چاپ برسد، در این حالت آن محاسبه در اکثر کتابخانه‌ها در دسترس خواهد بود و دیگر به عنوان راز تجاری محسوب نخواهد گردید و دعوای شرکت الف به احتمال زیاد بی‌نتیجه خواهد بود. عملاً، در بیشتر دعوای مربوط به اسرار تجاری اعم از اینکه یک راز به طور کامل برملا شده باشد یا نه، تکلیف قضیه روشن نیست اما این مشکل چیزی از تکلیف قاضی یا هیأت منصفه در تصمیم‌گیری نمی‌کاهد.

ج. دارنده راز تجاری تا چه حدی باید در حفظ و جلوگیری از افشای آن تلاش نماید؟ پاسخ این است که قانون، حفظ اسرار را الزامی کرده است با این حال این به معنی مخفی نگه‌داشتن مطلق نیست، صاحب راز باید «حدود متعارف»^۱ را در حفاظت از اسرار مراعات کند. رتال جامع علوم انسانی

تفصیل حدود متعارف در هر مورد بستگی به ماهیت رازی دارد که موضوع حمایت و حفاظت است. اکثر محاکم انواع اسرار تجاری را طبقه‌بندی کرده‌اند، یک راز برحسب اینکه در کدام دسته قرار می‌گیرد، میزان و نوع خاصی از محافظت را می‌طلبد. در یک طرف، رازهای «بسیار سری»^۲ قرار دارند، به طور مثال فرمول‌های شیمیایی، اسم رمز اسناد و مدارک، برنامه‌های عملیاتی، اسرار

1. reasonable measures.

2. hard secrets.

طبقه‌بندی شده‌ای که همهٔ مستخدمین می‌دانند یا باید بدانند، که واجد ماهیت بسیار محرمانه هستند. دسته‌بندی دیگر در بحث حمایت از اسرار تجاری، اسرار «محرمانه»^۱ هستند مانند فهرست مشتریان، برنامه‌های تجاری اطلاعات عمومی در امور مالی و بازاریابی.

در مورد اسرار تجاری «محرمانه» مانند فهرست مشتریان، برنامه‌های بازاریابی و موارد مشابه، مالک اسرار مورد ادعا در صورتی که از دادگاه توقع حمایت داشته باشد باید اثبات نماید که احتیاط متعارف را در حفظ این اطلاعات انجام داده است.

به علت وجود این احتمال که اختلافات طرفین منجر به دعوا در مورد هرگونه راز تجاری خواهد بود، هر شرکتی به این نتیجه رسیده که در مورد راز تجاری خود با تکیه بر قرارداد ضمنی محتاطانه عمل نماید. قراردادهای صریحی که به توافقنامه‌های «عدم افشاء»^۲ یا «محرمانه نگه داشتن»^۳ معروف است، بدون شک بهترین راه در حفظ اسرار تجاری خواهد بود.

برای اطمینان از اینکه راز تجاری به علت عدم رعایت احتیاطات لازم در رازداری افشا نخواهد گردید، موارد زیر باید مورد عمل قرار گیرد:

۱ - همهٔ مستخدمین و پیمانکاران، مشتریان فعلی و آینده، صاحبان پروانه، شرکای تجاری، مقاطعه‌کاران جزء و کارخانه‌دارانی که با اسرار تجاری در ارتباطند باید ملزم به امضای توافقنامه‌های عدم افشاء گردند.

۲ - در فواصل معینی باید به مستخدمین شرکت مواردی که جزء اسرار تجاری

1. soft Secrets.

2. Nondis closure.

3. Confidentiality.

آن شرکت محسوب می‌گردد، یادآوری شود.

۳ - اگر شرکت دارای اساسنامه باشد، در آن باید قید گردد که مستخدمینی که با اسرار تجاری در طول دوره استخدامی در ارتباطند باید به طور کلی از انواع اطلاعاتی که در دستهبندی اسرار تجاری قرار می‌گیرند، آگاه شوند و بر این امر تأکید شود که آن مسایل باید محرمانه تلقی شوند و به همه مستخدمین تذکر داده شود که تکلیف به حفظ و محرمانه نگهداشتن اسرار تجاری بعد از ختم قرارداد استخدامی نیز باقی می‌ماند.

۴ - اسناد و مدارکی که حاوی اسرار تجاری هستند باید به طور محرمانه مهر و موم شوند و چاپ فرم‌هایی نیز که حاوی اطلاعات محرمانه هستند باید با نظارت خاص قبل از چاپ انجام شود.

۵ - شرکت باید دارای رویه منظمی برای انجام مصاحبه با مستخدمین سابق مؤسسه باشد که در جریان آن باید به هر یک از ایشان تذکر داده شود که تعهد وی (اعم از زن و مرد) برای حفظ اسرار تجاری بعد از استعفا یا خاتمه کار به هر نحو دیگر باقی می‌ماند و از او خواسته شود که تمام اسناد و مدارک متعلق به شرکت را که در نزد اوست به شرکت برگرداند.

۶ - در شرکت‌های بزرگی که دارای مستخدمین زیادی می‌باشند باید رویه منظمی برای بررسی قبل از ارایه اشیاء و اسنادی که برای ارایه در سخنرانی‌ها، نمایشگاه‌های تجاری و نشریات علمی در نظر گرفته شده‌اند، تدوین گردد.

۷ - تا حد امکان باید دسترسی فیزیکی به اسناد تجاری محدود گردد. برای مثال اگر شرکتی خواهان حمایت قانونی قاضی در قبال افشای فهرست مشتریان باشد، امید به چنین حمایتی در مواردی که روگرفت‌های محدودی از فهرست مذکور در محل بسته‌ای یا نسخه‌ای از آن در یک فایل رایانه‌ای غیرقابل

دسترسی نگهداری شود بیشتر از مواردی خواهد بود که این فهرست در سراسر بخش‌های شرکت حتی در میان مستخدمینی که نیاز به در اختیار داشتن آن ندارند، پخش باشد. البته رمز مربوط به اطلاعات رایانه‌ای که حاوی اسرار تجاری هست نیز از نظر حمایت قانونی مشمول این بند خواهد بود.

انجام کارهای مذکور در هفت بند فوق‌الذکر برای حفظ و نگهداری اسرار تجاری بسیار مؤثر خواهد بود. رعایت آنها نشانگر این است که شرکت در خصوص اسرار مربوط به تجارتش جدی است و برای حفظ آنها تلاش لازم را انجام داده است. در صورتی که خواهان قبل از طرح دعوا از دادگاه تقاضای قرار منع^۱ خواننده از استفاده غیرمجاز وی از فناوری خاصی تا هنگام صدور حکم قطعی نموده است، اثبات رعایت احتیاطات فوق‌الذکر تعیین کننده خواهد بود. غالباً برای یک قاضی، تشخیص اینکه آنچه ادعا شده واقعاً یک «راز» هست یا نه، بسیار مشکل است و او به شدت تحت تأثیر این امر خواهد بود که تا چه حد خواهان می‌تواند اثبات نماید که اطلاعات مورد اختلاف از نظر وی راز تجاری بوده است.

به همین نحو در رسیدگی به چنین قضیه‌ای با حضور هیأت منصفه، اعضای هیأت منصفه درگیر پرونده به سختی تفاوت‌های ظریف فناوری را درک کرده و براین اساس تصمیم خواهند گرفت که آیا فناوری مورد اختلاف در صنعت خواهان واقعاً به عنوان یک «راز» بوده است یا نه، این تصمیم‌گیری نیز می‌تواند به شدت تحت تأثیر این واقعیت باشد که آیا خواهان، احتیاطات لازم را برای حفظ آنچه مورد اختلاف است به عنوان راز به عمل آورده است یا نه.

سوم - طرح ادعای حقوقی علیه مستخدم سابق و کارفرمای جدید وی

بیشتر دعاوی راجع به اسرار تجاری معمولاً مربوط به مواردی است که

1. دستور موقت قبل از طرح دعوا preliminary injunction proceeding

مستخدمی که سابقاً در شرکتی که دارندهٔ اسرار تجاری است کار می‌کرده، آن شرکت را ترک گفته و تجارتی مشابه را شروع کرده یا اقدام به اشتغال برای رقیب نموده است.

در چنین حالتی، غالباً کارفرمای سابق دلیل صریحی ندارد که مستخدم سابقش اسراری را برای کارفرمای جدید فاش نموده یا خود آنها را به عنوان کارفرمای جدید مورد استفاده قرار داده است. تقریباً تمام اشخاصی که سابقاً کارفرما (ی) مستخدمی بوده‌اند با این مشکل مواجهند.

الف - مستخدم سابق

اقامهٔ دعوا علیه مستخدم سابق به دلیل دسترسی غیرمشروع^۱ به اسرار تجاری، با اصول رقابت در مناقشه است. از یک طرف، قانون بر استحقاق کارفرما جهت اجرای حق قانونی خویش در مورد اسرار تجاری حتی علیه مستخدم سابق صخه گذاشته است از طرف دیگر، قاعده‌ای مقبول و متعارف مبنی بر تشویق مستخدمین در به کارگیری مهارت‌ها و اندوخته‌های خود که در طول دوره استخدامی فرا گرفته‌اند، وجود دارد. نتیجتاً قاعده به نفع مستخدم است و بار اثبات ادعا را بر دوش کارفرما می‌نهد، چنانچه یکی از دادگاه‌های ماساچوست چنین رأی داده است:

«کارفرمایی که ادعای دسترسی غیرقانونی مستخدمی ماهر بر اسرار تجاری را مطرح نموده است بار سنگین اثبات سری بودن چیزی که وی خواهان حمایت قانونی از آن شده و نیز مدلل ساختن این امر که مستخدم در استفاده از آموخته‌ها و مهارت‌هایش فقط برای مؤسسهٔ وی آزاد بوده است را به عهده دارد.»

لذا در ادعای حقی علیه کارکن سابق، ابعاد اختلاف طرفین به آسانی قابل ترسیم است:

کارفرما درصدد اثبات این امر است که مستخدم به دنبال بهره‌گیری از آن دسته از اسرار تجاری بوده که به طور نامشروع از کارفرما تحصیل نموده است و کارکن سابق، بر این امر اصرار می‌ورزد که کارفرما قصد جلوگیری از رقابت را دارد و سعی دارد که کارفرما را مکلف سازد تا به طور خاص محرمانه بودن اسرار تجاری را که خواهان حمایت قانونی از آنهاست، اثبات نماید. از یک بعد، پیروزی مالک اسرار تجاری در دعوی اقامه شده علیه مستخدم سابق به توانایی شخص مذکور در تعریف و توصیف دقیق اسرار تجاری مورد اختلاف بستگی دارد و از سوی دیگر دادگاه مکلف به تشخیص این امر هست که آیا مالک اسرار تجاری تمامی احتیاطات و محافظت‌های لازم را به عمل آورده است یا نه.

ب - کارفرمای جدید

حقوق و مسئولیت‌های کارفرمای جدید (یا خریدار پروانه یک فناوری به ناحق تحصیل شده)^۱ چیست؟

واضح است که حقوق اسرار تجاری، نه فقط برای شخصی که توافق محرمانه را نقض نموده بلکه برای شخص ثالثی که با اطلاع به این نقض از آن سود می‌برد نیز قابل به مسئولیت است. شخص ثالث معمولاً کارفرمای جدید یا کسی است که فناوری تحت عنوان «راز» را از تحصیل‌کننده نامشروع آن خریداری نموده یا پروانه آن را به دست آورده است.

اساسی‌ترین رکن مسئولیت کارفرمای جدید، خریدار یا صاحب پروانه داشتن

1. the purchaser or license of misappropriated technology

اطلاع است. کارفرمای جدید یا باید بر این امر که مستخدم جدیدش به اسرار تجاری دسترسی دارد و ممکن است که توافق محرمانه نگهداشتن آنها را نقض نماید، آگاهی داشته باشد یا اینکه دلیلی بر آگاهی وی ارایه شود.

داشتن اطلاع می‌تواند صریح یا ضمنی باشد. اطلاع ضمنی در موردی است که کارفرمای جدید عرفاً باید بداند که کارکن جدیدش امکان دارد کار نامتعارض انجام دهد. طبیعتاً، قضیه‌ای که در آن خواهان باید آگاهی ضمنی را اثبات نماید از نظر اثباتی مشکل‌تر از موردی است که کارفرمای جدید می‌داند یا استنباط می‌شود که از تحصیل غیرمشروع اسرار تجاری اطلاع داشته است.

بهترین وضعیت برای کارفرمای سابق - مالک اسرار تجاری - جایی است که کارفرمای جدید از احتمال نقض توافق رازداری واقعاً اطلاع داشته باشد. این کار می‌تواند با ارسال نامه سفارشی دو قبضه به کارفرمای جدید صورت گیرد تا نشان دهد که شخص مذکور نسبت به وجود اسرار تجاری، محتوای اسرار تجاری به طور اجمالی و شرح مختصری از مبنای حقوقی تعهد مستخدم مبنی بر رازداری (برای مثال توافق بر عدم افشاء) آگاه یافته است. با دریافت رسید نامه مالک اسرار تجاری دلیلی بر اقامه دعوا علیه کارفرمای جدید خواهد داشت.

اگر کارفرمای دوم از عمل نامتعارف مستخدم جدیدش اطلاع صریح یا ضمنی نداشته باشد، به دلیل حسن نیت از مسئولیت مبرا خواهد بود.

برخی مسایل عملی:

۱ - در موردی که مالک اسرار تجاری احتمال می‌دهد که مستخدم سابق وی

اسرار تجاری را بر کارفرمای فعلی خویش فاش خواهد کرد چه باید بکند؟

اگر مالک زود آگاه شود، این حق را خواهد داشت که ادعای حسن نیت از

سوی کارفرما را نادیده بگیرد، از طرف دیگر مالک می‌تواند کارکن سابقش را که

انگیزه‌ای برای افشای اسرار متعلق به وی نداشته تحت تعقیب قرار دهد. بدتر از این، مالک اسرار می‌تواند علیه کارفرمای جدید بدون اینکه حتی احتمال افشای آن اسرار برای وی برود، صرفاً به این دلیل که مستخدم او این اسرار را در اختیار داشته، طرح دعوا نماید.

پاسخ دقیقی برای این مسأله وجود ندارد. مالک راز تجاری باید در هر قضیه‌ای با توجه به اوضاع و احوال و شرایط ویژه آن مورد اقدام نماید.

۲ - شرکتی که مستخدم سابق رقیب را به کار گرفته است، باید چه اقدامی به عمل آورد؟

نخست اینکه، چنانچه در توافقنامه استخدامی هر کارکنی گنجانیده می‌شود، مستخدم جدید باید متعهد گردد که اسرار تجاری محلی را که در آن خدمت می‌کرده به نحو غیرقانونی افشاء ننماید.

دوم اینکه، کارفرمای جدید می‌تواند نامه‌ای به کارفرمای سابق مستخدم فعلی خویش ارسال نموده و به وی اطلاع دهد کارفرمای جدید می‌داند که مستخدم مذکور به اسرار تجاری آگاهی دارد و به هیچ وجه قصد اطلاع یا اعطای مجوز استفاده یا افشای اسرار مذکور را ندارد و اگر بعداً دعوایی علیه وی مطرح گردد این نامه نشان خواهد داد که کارفرمای جدید با حسن نیت عمل کرده است.